

گاتاها

پیروز مهرانودی

آنچه در این سلسله گفتار ها خواهد آمد گزارش گاتاها سروده های اشو زرتشت پیامبر و فرزانه ایرانی است. در این سلسله گفتارها از همان آغاز به گاتاها می نگریم و می کوشیم رمز و راز آنها را کشف کنیم. باوجود گذشت نزدیک به چهار هزار سال از زمان سرودن این مانتراها (سرودهای اندیشه برانگیز) هنوز بسیاری از گوشه های پررمز آن بازگشایی نشده است. بشود که در راه بازنشاساندن این سروده ها به ایران دوستان نخستین گام را با کامیابی برداریم.

پیش درآمد:

گاتاها

گاتاها سروده های زرتشت پیامبر فرزانه ایران زمین است. او برای بسیاری از ایرانیان چهره ای ناشناخته است. حال آنکه پیامبری است که از این سرزمین برخاسته است و از اینرو همان «بسیاری از ایرانیان» بایستی در شناخت او کوشاتر باشند. زیرا زبانی که وی با آن سخن گفته است زبان پارسی یعنی زبان ایرانی است و در آن اندیشه های ژرف ایرانی نهفته است. شمار اندکی که با نام نیچه فیلسوف آلمانی آشنایی دارند و شاید برخی از آنها گفتار فلسفی او را بنام چنین گفت زرتشت خوانده اند. زرتشت را تنها در همین حد می شناسند. در اینجا باید به نکته مهمی اشاره کنیم. زرتشت نیچه با زرتشت پیامبر یکی نیست و تنها نام زرتشت است که نیچه از آن استفاده

کرده است و این ابهام را در ذهن شماری از ایرانیان بوجود آورده است. ما در اینجا کاری به اینکه تا چه اندازه زرتشت در باختر زمین شناخته شده است، نداریم. برای شناخت زرتشت باید او را در درون گاتاها جستجو کرد. زرتشت پیامبری فرزانه و بی همتا و شاعری بزرگ و شخصیتی مورد احترام و رشک فیلسوفان یونانی در زمان خود بوده است. گاتاها دربرگیرنده اندیشه های بسیار ژرف است. اندیشه های که بن مایه بسیاری از دبستانهای فرزانی (مکتب های فلسفی) پس از او شد.

برای اندریافتن زرتشت و آموزه های او باید گاتاها را به دقت بررسی کرد. امروزه اگر از یک ایرانی که آشنایی با اندیشه های زرتشت ندارد پرسش شود که معنی ماه های سال در گاهشماری ایرانی چیست، او به گمان بسیار نخواهد توانست پاسخی به این پرسش بدهد.

با بررسی و فهم گاتاها خواهیم دید که ژرفای نامواژه های ماه های ایرانی ریشه در دل تاریخی بس کهن دارد و سراسر از پیشینه ای پرمایه است. جای نومیادی است که با چنین پیشینه ای بسیاری از ایرانیان دست گدایی به سوی اندیشه های انبرانی (ناایرانی) دراز کرده و با وجود کاستی های اینگونه اندیشه ها، در بیان جایگاه مردمان در جهان هستی و وظیفه آنها در پیوند با موجودات دیگر، هنوز نخواستند اند نادرستی این اندیشه ها را مورد پرسش های جدی و بنیادین قرار دهند و در آنها بازنگری کنند.

نکته دیگری که همینجا باید به آن اشاره کنیم نام زرتشت است. در میان پیروان زرتشت نام وی همواره با پیشواژه اشو همراه آورده می شود. اشو به چه پاک، راستکار، راستگو و راست کردار است. اشو کسی است که در راه اشا که در زبان گاتاها و اوستا به مفهوم سامان و هنجار هستی است، گام برمی دارد. اشا آن گوهر و فروزه ی اورمزدی است که هستی را از بسیار ریز تا بسیار بزرگ در اختیار دارد و برآن فرمان می راند. اشا هنجاری است که وظیفه اش اداره جهان است و نیز یکی از شش فروزه خداوند است.

گات. گاتا یا گاه به چه سرود است و واژه گاه از همان برگرفته شده است. این واژه در موسیقی ایرانی نیز به همین چه به کار می

زرتشت با خرافه گرایی
آنهايي که جانداران
را به درگاه خدای خود
قربانی می کنند، مبارزه
می کند. او به ما می
آموزد که برای نزدیک
شدن به خداوند جان و
خرد، نیازی به اینگونه
پیشکش ها نیست.

رود. گاتاها از ۲۴۱ چهارپاره (رباعی) تشکیل شده است. چهارپاره های گاتیک از نوع چامه و شعر هجایی (سیلابیک) هستند و باید با آهنگ ویژه خود خوانده شوند. اما آنها به هرگونه که خوانده شوند، درمعنی تغییری بوجود نمی آورند و تنها در یادگیری و به ذهن سپردن کمک می کنند.

هنگامی که از این سرودها سخن می گوئیم، درباره تاریخی سخن می گوئیم که بسی پیشتر از بنیانگذاری شاهنشاهی هخامنشیان است. پیدایش هخامنشیان یکی از بهترین نشانه گذاری ها در تاریخ ایران است بویژه که کوروش بزرگ خود نیز یکی از شخصیت های مورد احترام تاریخ جهان است. اگر این نشانه گذاری را بپذیریم، زمان زایش زرتشت و سپس برگزیده شدن وی به پیامبری به تاریخی بس کهن تر از کوروش بزرگ می رسد. از اینرو گاتاها تاریخی کهن دارد و باوجود تاخت و تاز تیره های مردمان وحشی از چهار سوی ایران در درازای تاریخ و نابودی بسیاری از اثرهای پیشینیان هنوز دست نخورده به دست ما رسیده است. چگونه چنین چیزی پیش آمده است؟ پاسخ در دو نکته نهفته است. نخست اینکه گاتاها سرودهای شعرگونه هستند و دودیدگر این سروده ها چنان نزد ایرانیان مقدس بوده که کسی پروای دخل و تصرف در آنها را بخود نداده است. آنها سینه به سینه از نسلی به نسل دیگر سپرده شده اند.

زمان زایش اشو زرتشت روشن نیست. این نیز بدلیل تاخت و تازهای مردمان وحشی بر سرزمین ایران و نابودی سندها و نوشته های پیشینیان می باشد. بدینرو، پژوهشگران در این پیوند باور یگانه ای ندارند. اما آنچه بیش از همه مورد پذیرش است، اینست که تاریخ پیدایش زرتشت نزدیک به کمتر از چهار هزار سال است. برخی تاریخ نویسندگان یونانی زمان زرتشت را به زمانی بسیار کهن می برند و برخی از پژوهشگران غربی زمان او را به کمی بیش از یورش اسکندر گجستک به ایرانزمین می دانند. به هررو تاریخ زایش اشو زرتشت هرچه که باشد تنها

یک شماره و عدد است اما آنچه وی گفته است بسی مهم تر از آن است که در پس این جزئیات پنهان بماند. بی گمان می توان گفت که زرتشت از دیدگاه اندیشگی و فرزانی بسی از زمان خود نوتر بود. بدین معنا که آنچه او گفته است امروزه همان اندازه درست است که دیروز بود که در زمان او بود. کوتاه سخن اینکه گاتاها سروده هایی بی زمان هستند و همین پدیده بی زمانی است که آنها را بی همتا می سازد. آماج

نکند. او حتی بسی پیشتر رفته و با کسانی که با دریافت های خرافه گراییه، جانداران را به درگاه خدا(یان) خود قربانی می کنند، بشدت مبارزه کرده است و از کار آنها به زشتی نام برده است. او به ما آموخته است که انسان برای نزدیک شدن به پرورنده و نگهدار این جهان هستی نیازی به اینگونه پیشکش ها ندارد. او سامانی را پیشنهاد می کند که برانزده و سزاوار جایگاه انسانی مردمان است. گاتاها دارای ۱۷ سرود است:

- ۱- اهنودگات
- ۲- اشتودگات

های این فرزانه می گویند: اندیشه و گفتار و کردار زرتشت آرمانی است/ بشود که جاودانهای پاک (امشا سپندان) راه گاتاها را در پیش گیرند./ نیایش به شما ای گاتاها مقدس/ ای سرودهای راستین

چند و چون بند نخست از گاتاها و دنباله سخن را در شماره آینده پی خواهیم گرفت و به ویژه درباره واژه های روان آفرینش و چم فرزانی آنها در چارچوب دیدگاه های زرتشت با موشکافی به پیگیری خواهیم نشست.

این پیشگفتار آنست که پیش از درآمدن به سرزمین زیبا و رازآمیز گاتاها شناخت کلی درباره این فرزانه به خوانندگان این گزارش بدهیم. او بنیانگذار دبستان فرزانی است که بنمایه بسیاری از اندیشه های عرفانی پس از اوست. یکی از ویژگیهای چشمگیر این پیامبر اینست که او هیچگاه داستان قلابی برای بیان رازهای جهان هستی از خود نساخته تا آیندگان و پیروانش را گرفتار خرافه پرستی

۳- اسپنتامینوگات

۴- وهوخشترگات

۵- وهیشتوشنت گات

این نامها از نخستین واژه نخستین چهارپاره (رباعی) از فصلهای نامبرده گاتاها برگرفته شده اند. برای نمونه اسپنتامینوگات با واژه های اسپنتامنی نیو (به چم مینوی سپند) آغاز می شود. در پیش آغاز گاتاها گردآوردندگان پس از زرتشت نابترین سخن را درباره سروده

یک نگاره خیالی از زرتشت: بخشی

از یک کار رافائل نقاش ایتالیایی

دوران رنسانس (۱۵۱۱ ترسایبی) رنگ

روغن با نام دبستان آتن